

Fényszennyezést csökkentő módosítások az OTÉK-ban

Az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet (OTÉK) most megjelent módosítása (211/2012. [VII. 30.] Korm. rendelet, a Magyar Közlöny 2012. 103. számában; érvénybe lépés: 2012. augusztus 7-én) jelentős előrelépést jelent a fényszennyezéssel kapcsolatos jogi szabályozásban. Több szervezet - köztük az MEE Világítástechnikai Társaság, a Magyar Csillagászati Egyesület - természetvédő, biológus és orvos szakemberekkel karöltve több mint egy évtizede dolgozik azon, hogy a fényszennyezés problémájára hivatalosan is odafigyeljenek.

A hazai jogi szabályozás mindeddig meglehetősen mostohán kezelte a fényszennyezés kérdését - holott pl. Szlovéniában teljes körű törvény írja elő a zavaró fényektől mentes világítást. Eddig mindössze „A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvényt (is) módosító 2008. évi XCI. törvény” jegyezte meg, hogy: *„Védett természeti területen a helyhez kötött kültéri mesterséges megvilágítást külterületen, illetve beépítésre nem szánt területen - a közcélú közlekedési létesítmények biztonságos üzemeltetéséhez szükséges megvilágítástól eltekintve - úgy kell kialakítani, hogy a védett vagy a közösségi jelentőségű állatfajokat ne zavarja, veszélyeztesse, károsítsa.”* Ez a jogszabály azonban nem érintette a fényszennyezés forrását döntően adó településeket.

Az új jogszabály ennek a közös munkának az eredménye. A rendelet előkészítésébe az utóbbi években bekapcsolódott a Magyar Építész Kamara is, akik hatásos segítséget nyújtottak a módosítások felterjesztésében. Fontos lépés volt, hogy Európában elsőként Magyarországon jöhetett létre Nemzetközi Csillagoségbolt-park a Zselici Tájvédelmi Körzetben 2009-ben, majd két évvel később a Hortobágyi Nemzeti Park területén (*csillagpark.hu*) - mindezek sokat segítettek abban, hogy minél többen megismerkedjenek a korábban elhanyagolt fényszennyezés problémájával. Azonban az egészséges környezet védelme, a természeti környezetünk megóvása az éjszakai égboltnak kitüntetett szerepet szánó védett területeken kívül is rendkívül fontos. A sokszor funkció nélküli, fényszennyező és energiapazarló kültéri világítások elburjánzását csak központi szabályozással lehet megakadályozni. Természetesen szükség van közvilágításra, és díszvilágítás nélkül a mai városok már szinte elképzelhetetlenek. Sajnos a tapasztalat azt mutatta, hogy szabályozás nélkül sok olyan világítási megoldás született, amelyek ellentmondanak a józan ész diktálta követelményeknek, és teljesen feleslegesen világítják meg megfogható cél nélkül az égboltot az éjszaka közepén, ezzel - a csillagászati és ökológiai problematikán túlmenően - humán egészségkárosító hatással is rendelkeznek, amit a kiterjedt szakirodalom is messzemenően alátámaszt. Reméljük, hogy az OTÉK módosítása gátat szab az ilyen jellegű megoldásoknak.

A rendelet az 1. mellékletében (Fogalom meghatározások) 38-as sorszámmal tartalmazza a fényszennyezés definícióját:

„Fényszennyezés: olyan mesterséges zavaró fény, ami a horizont fölé vagy nem kizárólag a megvilágítandó felületre és annak irányába, illetve nem a megfelelő időszakban világít, ezzel káprázást, az égbolt mesterséges fénylését vagy káros élettani és környezeti hatást okoz, beleértve az élővilágra gyakorolt negatív hatásokat is.”

A definíció magában rejti azt az egyszerű hármas szabályt, hogy csak ott, oda és akkor világítsunk, amikor arra szükség van. Ha ezek a feltételek nem teljesülnek, akkor

fényszennyezést okozunk. A horizont fölé irányuló fény általában az előző kitéltet sem teljesíti, ezenkívül az égbolt irányába távozva csak energiaveszteséget jelent. Az iménti ismérvek a fényszennyezés okát jelentik, a káprázás és az égbolt kifényesedése már az elért hatás. A definíció külön nem tartalmazza, de a rossz irányba távozó fény egyúttal birtokháborító is lehet, ha pl. egy hálósoba ablakát világítja meg, ezzel zavarva a pihenést és egyéb egészségügyi kockázatot okozva.

A meghatározás nem tartalmaz konkrét határértékeket - ez szinte lehetetlen is. A helyes értelmezésként az javasolhatjuk, hogy a nem megfelelő helyen és irányba kibocsátott fénymennyiség elhanyagolható mértékű legyen. Például a szlovén törvény zéró toleranciát határoz meg a horizont fölé távozó fényre. Hasonlóak az olaszországi tartományokban életben lévő jobb szabályozások is. Fontos megjegyezni, hogy a fényszennyezés mellett sokszor használják a „zavaró fény” fogalmat is. A két megnevezés azonos jelentésű, de a fényszennyezés napjainkra jobban elterjedt, elfogadottá vált.

A definíción kívül két helyen szerepel a fényszennyezés a rendeletben. Az egyik az 53. § (1) bekezdése j) pontja, amelynek értelmében: *„Az építményt és részeit, az önálló rendeltetési egységet, helyiséget úgy kell megvalósítani, ehhez az építési anyagot, épületszerkezetet, beépített berendezést és vezetékhálózatot úgy kell megválasztani és beépíteni, hogy a környezet higiénáját és a rendeltetésszerű használók egészségét ne veszélyeztesse ... (j) fényszennyezés.”* Ez a passzus egyértelműen jelzi, hogy a fényszennyezésnek egészséget károsító hatásai vannak. Egyre több tanulmány kapcsolja össze egyes daganatos megbetegedések előfordulását az embert éjszaka érő fényvel. Konkrét határértékeket még itt sem határoztak meg, ezért ebben az esetben is a megvalósítható minimális fényszennyezésre kell törekedni.

A második előfordulási helyen még konkrétabb előírást találunk. Az OTÉK 54. § (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezés lép:

„Az építmény megvilágítását, a köz- és díszvilágítást, a fényreklámot és a hirdetőberendezést úgy kell elhelyezni és kialakítani, hogy a fényhatás

a) az építmény és a helyiségek, valamint a környezet rendeltetésszerű és biztonságos használatát ne akadályozza,

b) a közlekedés biztonságát ne veszélyeztesse,

c) az emberi egészséget és a környezetet ne károsítsa, és

d) fényszennyezést ne okozzon.”

Hangsúlyoznunk kell, hogy gyakorlatilag a rendelet ezen paragrafusa alapján az minden kültéri világításra vonatkozik. Ez lehetőséget ad arra, hogy megfelelő értelmezés és végrehajtás esetén jelentős pozitív hatással legyen a fényszennyezés növekedésének megállítására és hosszabb távon akár annak visszaszorítására is. Ezért nagyon fontos lesz a rendelet megfelelő értelmezése. Közvilágítás esetében az úttest és járda szabványos megvilágítása az alapvető követelmény. Célszerű ezt szem előtt tartani, elkerülni a túlvilágítást és a definíciónak megfelelően olyan világítási berendezéseket használni, amelyek a leghatékonyabban csak a szükséges helyre világítanak. Ezzel megvalósíthatók a rendelet előírásai, egyben korszerű energiahatékony megoldások szülehetnek. Ez mindannyiunk érdeke. Segít az egészséges környezet megteremtésében, a természetvédelemben. A világítástechnika nyerhet azzal, hogy a szakszerű megoldások kerülnek előtérbe - sajnos egyéb szabályozás hiányában sok esetben nem szakemberek terveznek és telepítenek napjainkban is világítótesteket.

A díszvilágítás és fényreklámok esetében már sokkal nehezebb megítélni hogy mi az a határ, ami már nem engedélyezhető a rendelet alapján. Talán ebben az esetben segíthetnek majd konkrét példák. Díszvilágítás esetén elkerülendő a megvilágítandó épületet elkerülő jelentős mennyiségű, az égboltot megvilágító fény. Számos példát találunk arra, hogy csak a távozó fény töredéke hasznosul. Megfelelő ernyőzéssel ma már megoldható, hogy csak oda világítsunk, ahol arra szükség van. A reklámra szolgáló világítások tényleges haszna sok esetben megkérdőjelezhető. Az égboltot megcélzó fénynyalábok, amelyek több tíz kilométeres távolságra is elcsúfítják az égboltot, zavarják az élővilágot (pl. a költöző madarakat), egyértelműen kiszűrendők a rendelet alapján. A járdába süllyesztett, felfelé világító fényvetők sem felelnek meg a szabályozásnak - pedig ma még virágágyban vagy egy közpark közepén is találunk ilyeneket. Megvalósítják a definíció szerinti fényszennyezést, káprázást és azzal balesetet okozhatnak. Az új technológiák - jelen esetben a LED fényforrások - nem megfelelő alkalmazása sokszor vezetett a fényszennyezés növekedéséhez. Már megfigyelhetők olyan LED alapú reklámtáblák, melyeknek a fénysűrűsége túlszárnyalja a szükséges értéket. A kiforrott LED technológia sok szempontból segíthet, de nagyon oda kell figyelni az alkalmazásoknál. Többek között a hideg fehér LED-ek erős kék fényű komponense jelentősen hozzájárulhat a fényszennyezéshez mind egészségügyi és éjszakai tájképi szempontból is.

A rendelet megszületett, de továbbra is dolgoznunk kell a fényszennyezésmentes környezetért. Nekünk, szakembereknek, természetvédőknek is a feladatunk, hogy odafigyeljünk az ezután megvalósuló világítási berendezésekre, és a rendeletnek nem megfelelőkre felhívjuk a hatóság figyelmét. Ez segíthet abban is, hogy a optimálisan kialakuljon a rendelet értelmezése. Szükséges lesz megfelelő segédanyagok, legjobb esetben egy jó végrehajtási utasítás megalkotására. A rendelet céljának megvalósulását érdemes lenne megfelelő monitorozással ellenőrizni. Szükség lenne egy országos szintű fényszennyezés-felmérésre, amihez a szakmai háttér adott is. Egy ilyen felmérés segíthet abban, hogy hosszú távon is lássuk a fényszennyezés alakulását és az felhasználható lenne környezet-egészségügyi vizsgálatokban. Bízunk abban, hogy a fényszennyezés helyzetének pozitív alakulásáról számolhatunk majd be, korszerű és szakszerű világítási megoldások megjelenésével!

Dr. Kolláth Zoltán